

Hovory o víře II

Ladislav Hejránek

◆ rozhovor, česky, vznik: 31. 3. 2007

◆ interview, Czech, origin: 31. 3. 2007

Hovory o víře II [2007]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (2007-03-31 Hovory o víře_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Dobrý podvečer z *Hovorů o víře* vám přeje Karel Vepřek. Před týdnem jsme začali s filosofem Ladislavem Hejdánkem zajímavé téma: co je to víra, kdo vynalezl její reflexi, zda je křesťanství náboženství a co to vůbec je náboženství. Dnes budeme v této debatě pokračovat tím, jak se křesťanství šířilo prostřednictvím apoštola Pavla.

Hejdánek: Pavel věděl o křesťanství jen z doslechu, a to ještě z těch násilných a velmi krutých výsledků těch prvních křesťanů. Ti byli první, kteří pro něj představovali zdroj vědomostí o Ježíši a prvních křesťanech.

Jiný hlas: Takže on s nimi vedl dialog.

Hejdánek: No, takový tvrdý dialog. On je pronásledoval, to máme v *Bibli* přímo, stačí se podívat do toho. A také s tím souvisí to, že musel prožít tu změnu smýšlení, tu *metanoia*, to obrácení na cestě k Damašku. Najednou musel rozpoznat, že dělá něco nemožného, že to nesmí dál. To je velice dobrá věc a je to také poučné, protože když někdo dělá něco zlého, nemusí to být konec. Že se nad ním nezavře voda nebo že není se smyslem jeho života všechno ztraceno. To je doklad Pavla.

Ale pravda je, že Pavel nebyl čistokrevný žid, nýbrž měl výchovu řeckou. Pavel uměl psát řecky, což učedníci z Getsemane nebo učedníci, ti rybáři a tak dále, samozřejmě neuměli. Možná, protože to patřilo do té oblasti, pár slov znali. Nebyli schopni v žádném případě psát řecky. Tam se běžně mluvilo aramejsky, jen výjimečně lidé ovládali řečtinu. To se stalo právě Pavlovi, že měl být veřejně mrskán, protože tam bylo sročení lidu, když kázal na ulici v Jeruzalémě. On se odvolal, že je občan římský a že nesmí být mrskán. Ten setník nebo ten velitel té stráže se udivil a říká: „Kdes ty sebral římské občanství? Já jsem za to musel zaplatit.“ A on říká: „Já jsem se jako Říman už narodil.“ To je ve *Skutcích apoštolských*. To není pomluva Pavlova, to Pavel sám o sobě říká.

Zajímavé je, že ten velitel té stráže ho považuje za Egyptana. On ani podle jazyka nepoznal, že je to žid. On ho podezíral, že je to Egyptan, kterého už jednou někde zatkli a trestali. Poznal jedinečně, že mluví špatně řecky, asi jako Egyptan. Ale to je výslovnost, to my také poznáme. Může někdo mluvit vynikajícím způsobem a my poznáme, že má takový nečeský způsob. Pavel v této situaci se dovolává toho, že... a teď se obrací k těm ostatním, poněvadž zřejmě kázal v Jeruzalémě řecky. Obrátil se k těm ostatním a říkal: „Já jsem váš bratr. Já jsem vychodil školu dobře farizejskou. Já jsem chodil ke Gamalielovi do školy. Já jsem žák Gamalielův.“

Takže on byl na jedné straně žid z farizejské rodiny, dobře vychovaný farizejsky, a uměl hebrejsky zřejmě. U Gamaliela se musel učit číst svitky v originále. Mluvil aramejsky, poněvadž běžně se mluvilo aramejsky, ale kupodivu kázal v Jeruzalémě řecky. Takhle vypadá postava Pavlova. Musíme vědět, že to byl génius, že udělal pro křesťanství ohromnou práci, kterou asi by nikdo jiný neudělal. Petr by to nestihl, to cestování a psaní a všechno. A je to dobře, nebo špatně? Je to dobře, protože křesťanství by se nemohlo šířit, kdyby ta řečtina u toho nebyla. Ti židé v těch městech na pobřeží evropském i africkém, na pobřeží Středozemního moře, ti už ani pořádně hebrejsky neuměli. Těm se muselo zvěstovat řecky.

Jiný hlas: Ale vy říkáte, že už se šířilo potom trochu pokřiveně, ne tak, jak ho šířil Ježíš.

Hejdánek: Pokřiveně samozřejmě. Teď je otázka, když se řekne pokřiveně, tak spousta lidí si myslí, že je potřeba jít zpátky k Ježíšovi a všechno ostatní škrtnout. To nejde. Pokřiveně v tom smyslu, že to musíme dešifrovat, že to musíme rozpoznat, kde to je. Uvedu příklad. Ježíš třeba řekne: „Neboj se, toliko věř.“ To je tam na mnoha místech. To znamená, opak víry je strach. To je Ježíšovo pojetí. Apoštol Pavel řekne: „Jsou nejdůležitější tři věci: víra, naděje, láska. Největší je láska, protože ta nepomíjí. Víra a naděje pomíjí.“ Kde to sebral, že víra a naděje pomíjí? To je jako s Aristotelem. Že když se svět hýbe, tak to je doklad, že není v nejlepším pořádku. Ve chvíli, až jednou bude v pořádku, přestane se pohybovat. Jak to, že víra a naděje končí? Budeme vidět tvář v tvář. Co to je vidět? To je řecké úplně, to je zírání, to je *theoria*. On je plný toho řečtí. Ale to je dobře. Nebýt toho, tak tady z křesťanů byla taková sekta nějaká.

Tohle je obrovské náboženství. To, co se stalo v té spolupráci a v tom srůstání... nevím, proč teologové rádi odmítají, že křesťanství je *synkrezis*. Samozřejmě *synkrezis* je spolurůst neboli srůstání. Tam skutečně srůstá ta tradice hebrejská s tou řeckou. A bohužel můžeme říci, že ta řecká měla dlouhé věky navrch. Ale ta hebrejská nikdy nezemřela. To je ta ohromná věc, že křesťané si vzali za součást svých posvátných spisů, za součást *Bible* vzali celý *Starý zákon*. To neudělal islám. Islám to má jen převyprávěné Mohamedem. Tam je taky samozřejmě Abrahám, ale je to převyprávěno. Tam není ten původní text. Oni nemají důvod, proč se učit řecky a proč se učit hebrejsky zejména a jít k tomu původně. Dokonce řecky říkám proto, že to židé sami přeložili do řečtiny v podobě *Septuaginty*. Kdežto křesťané například dodnes, když chtějí studovat teologii, tak musejí studovat hebrejštinu, řečtinu, latinu a ještě nějaký jazyk navíc kromě svého. To je ta ohromná kulturní vymoženost. Že to studenti neradi dělají a že to trochu odbývají, no tak to je pochopitelné, ale teologické fakulty jsou nejevropštější fakulty všech universit v Evropě. Jiný hlas: A pojďme ještě k tomu, proč to křesťanství podle vás není náboženství. Je tedy jen reflexí víry, nebo jak by se to dalo říct?

Hejdánek: Musíme rozlišit, co chápeme jako křesťanství. Jestli to chápeme jako historickou záležitost, to jest křesťanstvo, tak samozřejmě tam té náboženskosti je ohromné množství. Vždyť přece všichni musíme vědět, že naše největší svátky křesťanské jsou původně svátky pohanské, které byly pokřtěny, byly přemalovány na křesťansko. To je fakt historický, který nikdo nemůže vyvrátit. A takových věcí bylo víc. Křesťanství se šířilo právě proto, že vycházelo vstříc těm pohanským tendencím. Kuriózní je, že dnes, když je křesťanství v krizi, tak najednou teologové pořád zvedají prst a říkají: „Musíme se vracet k otcům, musíme se vracet zpátky, nic nového.“ A přitom od samého začátku křesťanství se šířilo tím, že dělalo kompromisy s pohany.

Jiný hlas: V tomto smyslu tedy není náboženstvím?

Hejdánek: Je náboženstvím, ale to náboženství k tomu nepatří. Je to cizí příměs. Ale dneska to náboženství je takové divné. Vždycky jsem říkal, že náboženství upadá, a bylo to obvykle chápáno, i já jsem to chápal tak, že je s ním konec. Vidíme, že s ním konec není. Občas taková záplava najednou takových těch nesmyslných pseudonáboženství nás tady zavalila a je to víc než cokoli jiného. Ale to je dočasná záležitost, s tím si nemusíme dělat starosti. Tohle vždycky bylo a bude. S tím mělo práci i prvotní křesťanství. Například to byla nádherná záležitost, taková *gnoze*. To bylo tak mytizované křesťanství, ti křesťanství mystikové, ti gnostikové. Bylo potřeba s tím bojovat. Kvůli té *gnozi* a kvůli obavám z *gnoze* se některá evangelia nedostala do *kánonu* a Janovo [nesrozumitelné] evangelium jen tak tak. Ty problémy vždycky jsou a je potřeba se proti tomu bránit. Ale aby dnes křesťanské zvěstování navazovalo na nějaké indické nebo čínské tradice staré, to je úplná absurdita. Jiná věc je, když misionáři přijdou do těchto zemí a teď najít správně, na co navázat, to je jiná záležitost. Ale dělat kompromisy dneska s učením o kastách nebo s učením o tom, že cílem života je se již dále znovu nenarodit a tak dále, no to je cosi, co nejde. To prostě křesťanství je křesťanství a tak něco už nám ty dějiny řekly. A my už nemůžeme jít zpátky. Ale zbavovat se náboženství? No podívejte, už jenom když dáme pozor na to, co Ježíš dělal a co říkal, to byla jedna kritika náboženskosti za druhou. Vždyť on se strefoval do těch farizeů a saduceů a zákoníků, se strefoval právě proto, že byli tak konzervativně upjatí na to své náboženství.

Jiný hlas: Na Českém rozhlasu 6 posloucháte hovory o víře, tentokrát s filosofem Ladislavem Hejdánkem. A to, že Dietrich Bonhoeffer se snažil hovořit jakýmsi nenáboženským jazykem o těchto věcech, souviselo nějak s dobou? V té době už lidé také odpadali od těch církví a to slovo Bůh a náboženské pojmy jim přestávaly něco říkat?

Hejdánek: Já bych řekl, že Bonhoeffer nereagoval na obecnou situaci. On reagoval na to, co zažil v tom koncentráku, respektive v tom vězení. On najednou viděl, jak se chovají různí lidé a jak jim víra pomáhá nebo nepomáhá. A teď viděl, že takové ty pomazané řeči jsou v tom koncentráku prostě k ničemu. Co je tváří v tvář takové obrovské tragédii? A my si bohužel dodnes nepouštíme dost k tělu a k mysli, co se to vlastně v těch gulazích a zejména v těch německých koncentracích, v těch vyhlazovacích táborech, co se to vlastně stalo s Evropou. My ještě vždycky můžeme říct, že Stalin nebyl Evropan. Není to pravda, kde by,

chodil do teologického semináře, i když nedochodil. Marxismus je evropský vynález, to je jiná, ale Německo, kolébka, jedna z hlavních kolébek reformace, a najednou vidíte, jak klesli Němci, že se vlastně pořádně proti tomu nepostavili, až na pár lidí. A to se může stát v každé zemi, nemysleme si, že Němci jsou o to horší. Jenomže tam se to stalo, kdežto jinde ještě ne. Tohle si musíme uvědomit.

A to znamená, že to náboženské pozlátko, to, když přetřeme nějakou ideologii na křesťansko, to nás nezachrání. Prostě bez víry to nejde. To náboženství je k ničemu. Náboženství je kolorit. Nic proti tomu, ale nemusím to brát vážně. Jak to Bonhoeffer říká? Prostě náboženství je jako obřízka. Když na tom někdo trvá, tak ať se nechá obřezat. Ale ke spasení to není. Kdo není obřezán, má stejnou naději jako ten, kdo je obřezán. Prostě je to záležitost druhotná, nedůležitá, okrajová. A není možno nutit lidi, aby šli právě jenom touto cestou a nemohli jít jinou.

Jiný hlas: A co je tady ta spása potom?

Hejdánek: Spása je to, co očekáváme a o čem víme, že nevidělo lidské oko a neslyšelo lidské ucho. Jestliže chceme přesně říct, co to je, tak už jsme modláři.

Jiný hlas: Vy jste se naučil s lidmi, o kterých se říká ateisté, mluvit tím nenáboženským jazykem?

Hejdánek: Já jsem napsal o tom dokonce, že ateismus někdy je křesťanštější než křesťané. Může být, ne každý.

Jiný hlas: A co to tedy je? To je tedy život bez Boha?

Hejdánek: Ano, to je to, co říkal Bonhoeffer: život bez Boha ve světě a přitom to celé před Bohem. S vědomím, že bez Boha žijeme před Bohem. To je potřeba pochopit. Prostě Bůh je, ale není to soucno. A jak to tedy říct? Není to *summum ens*, jak říkali ve středověku, nebo *infinitum ens*, není to nekonečné soucno. Ono se to překládá jako bytí, jenže co je bytí? Tam jsou ty řecké překážky porozumění, o co vlastně jde.

Jiný hlas: Není to nějaký předmět, o kterém můžeme vypovídat?

Hejdánek: Právě. Bůh není předmět. V žádném případě. A když z toho uděláme předmět mimosvětý, tak je to pořád ještě předmět. Bůh není předmět. A teď je otázka, když řekneme, je subjekt, je to lépe. To říkal třeba Buber, já a ty. Vztah Boha a člověka je takový, že já jsem já a ty a k Bohu se vztahuje jako ty. Ježíš nás učil vztahovat se k Bohu jako k otci. Učil své učedníky modlitbu, která začíná Otče náš, náš společný otec. Ale to jsou metafory. Můžeme opravdu do všech důsledků říct, že Bůh je otec? V tu ránu musíme říct: a kdo je matka? A že to je otec bez matky? Je to otec, který má těch dětí spoustu, ale taky všelijak – nejsou to vlastně jeho děti, stávají se jeho dětmi jenom v naději, kterou jim ukázal Ježíš. Okamžitě to musíme nějak teologicky... Je otázka, jestli smíme *filosofické* termíny používat na Boha. Je otázka, jestli slovo Bůh máme chápat jako něco posvátného. Když *nota bene* se to nesmělo vyslovovat. Místo toho říkáme Hospodin. Nám už to dneska nevádí. Bůh je v hubě každého člověka, když říká proBůh třeba. Vždyť to slovo není posvátné samo o sobě. My si musíme uvědomit, že to, co se tím kdysi označovalo, se může označit také jinak. Důležité je, jaký máme respekt k tomu, co vlastně nemá jméno, nemůže mít jméno, nesmíme to pojmenovat. A když už nějaké jméno, tak to nesmíme vyslovovat. To mělo svůj důvod, my musíme pochopit, proč se nesmělo vyslovovat. A jak to, že to křesťané opustili? Po mém soudu to jsou vážné věci, ale ukazuje to, že víra není víra v nějaké jsoucno, byť nejvyšší, nýbrž víra je to vycházení stále kupředu, výš a do neznáma.

Jiný hlas: No a teď se dostáváme k tomu, kdo s kým tady hovoří. Jestli hovoří někdo, kdo vyrostl v nějaké křesťanské tradici a tím pádem sám sebe bere za věřícího, nebo sám o sobě hovoří jako o věřícím, ti druhí ho tak vnímají, a sami o sobě naopak zase říkají, že jsou ateisté, protože v takové tradici nevyrostli a není jim blízké to hovoření o Bohu. O čem tedy mohou tito lidé mluvit o víře?

Hejdánek: Já myslím, že o víře mohou mluvit jenom lidé, kteří si uvědomili, co to je. A k tomu došlo jedině v té hebrejské a pak křesťanské tradici. Ovšem ta křesťanská tradice se sekularizovala. Stala se ve všelijakých převlecích něčím, co je v podvědomí nebo v takovém neplném uvědomění u všech Evropanů takřka. Až se stane, že je dneska spousta Evropanů, kteří nemají vůbec páru o Evropě a o evropanství. Takže tu máme ty barbary znova, Evropa se barbarizuje.

Ale to nechme stranou. Mluvit nemá smysl o víře asi tak jako mluvit o pravdě. Hromádka po mém soudu velice přesně ve své slavné *inaugurační řeči* řekl, že jakmile chceme uchopit pravdu pojmově, chceme ji mít formulovanou, tak nám utíká mezi prsty. Prostě a dobře, o pravdě můžeme mluvit jedině tak, že se vztahujeme k něčemu jinému než k té pravdě. To je taky smysl pravdy. Že není žádná pravda o sobě. Je vždycky pravda do této situace, pro tohoto člověka, o těch situacích či věcech. Není žádná pravda vůbec. A to neznamena, že pravda není. Pravda platí a my se k ní stále musíme odvolávat.

A to je stejné s tou vírou. Ostatně víra a pravda v hebrejské tradici je takřka totéž. Překladatelé do řečtiny, do té *Septuaginty*, měli obrovské problémy s tím, jak přeložit některé ty hebrejské termíny, to znamená *emuná*, *amén* a tak dále, ten kořen *m-n*. Jak to přeložit? Jestli to mají přeložit jako pravda, nebo jako víra? Ukázalo se, že třeba stará *Vulgáta* na mnoha místech to překládá jinak a ta nová, opravená *Vulgáta*, teď ta nová, tam jsou jenom maličko úpravy, tak se někdy k těm překladům, jak byly provedeny v *Septuagintě*, vrací. Obrovský problém. My to neumíme, nám pravda a víra znamenají dvě různé věci, ale ve skutečnosti je to jedna věc pro Hebrejce. My to musíme znovu tak uchopit.

Prostě je to asi tak – šťastně bylo jednou pověděno, já nevím, kdo to řekl první, četl jsem to u několika autorů – že vlastně pravda je spolehnutí na spolehlivé. A to znamená, že nesmíme víru redukovat na spolehnutí a vypustit to spolehlivé. A pravdu nesmíme redukovat na spolehlivé a vypustit to spolehnutí. Prostě to patří k sobě. Spolehnutí na spolehlivé je jedna věc. Spolehnutí na nespolehlivé není žádné spolehnutí, a spolehlivé, na které se nikdo nespolehá, je k ničemu.

Jiný hlas: Vraťme se k tomu, o čem mohou hovořit věřící s nevěřícími, nebo o co se vlastně snažil ten dialog, který třeba u nás začal Machovec?

Hejdánek: Ten dialog tehdy měl různé aspekty a různé motivy. Konkrétně třeba Machovec s tím začal, když viděl, že jedou Jircháři. Byl až druhý. Dále s tím začal, když viděl, jak dialog začal a probíhá třeba ve Francii, a napodobil ty francouzské marxisty. Navíc Machovec vlastně nebyl žádný pořádný marxista, ani mu o to nešlo. Jemu stačilo, že to předstíral, aby měl snadnější život.

Já bych řekl, že těch motivů konkrétních byla celá řada, i v té Francii, nejenom u nás, a že v podstatě šlo o jakési obroušení těch nejostřejších hran kontaktu mezi marxisty a křesťany. Dělal se to na půdě dialogu a znamenalo to jakési překonávání té strašné situace, kterou vyvolal Sovětský svaz. Čili tento dialog byl užitečný, ale nepříliš perspektivní. Hromádka to věděl. Například když se vrátil z Číny, tak říkal, že to je velký problém, jestli se ten marxismus v té Číně ujme, když Čína neprošla reformací. To bylo jeho rozpoznání.

Prostě marxismus nejenže není myslitelný bez křesťanství, ale je to hereze křesťanská. A navíc tedy hereze protestantská. Jenom v něčem napodobuje katolicismus, ale možná by se dalo říct taková ošklivě puritánská. Něco bylo z takového tvrdého puritanismu ve Stalinovi. Luther aspoň nenechal nikoho upalovat, Kalvín nechal upálit Serveta. A jinak já mám ovšem... mé srdce je spíš u Kalvína než u Luthera, takže to říkám tak trošku na svou adresu. Ten dialog musí být veden především s tradicemi tak velkými, jako je indická a čínská. S buddhismem, s Lao-cem, s Konfuciem a tak dále. Tohle prostě musí být vedeno. A ten dialog s marxisty, to byla jenom taková rozcvička, a nepovedla se.

Jiný hlas: S ateisty třeba?

Hejdánek: S ateisty – to musíme říct, co je ateismus. Po mém soudu křesťanství vlastně je ateismus. Musíme si vzpomenout na to, že ve starém Římě, který byl nábožensky velmi liberální, vždycky, když Římané obsadili další území, tak tam popadli největší sochu hlavního místního boha a odvezli ji do Říma. Ne aby ji ukradli, jako to dělali pak Angličané nebo Němci a dali ji do muzea, nýbrž oni to dali do *Pantheonu*, aby bylo jasné, že teď celý Řím mezi svými bohy má i toho boha této kdovíjak vzdálené provincie. Ale křesťané a židé tam neobstáli, protože to byli ateisté. Oni neměli žádnou sochu, která by se dala popadnout a odvézt do Říma a vystavit v *Pantheonu*. To je počátek ateismu.

Jiný hlas: A to už je z dnešních hovorů o víře s profesorem Ladislavem Hejdánkem vše. Loučí se s vámi a zase za týden na slyšenou se těší Karel Vepřek.